Limba română – abordări tradiţionale şi moderne. Actele Colocviului internaţional organizat de Catedra de limbă română şi de Departamentul de limbă, cultură şi civilizaţie românească, Facultatea de Litere, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca, 19 – 20 octombrie 2007. Editori: G. G. NEAMŢU, ŞTEFAN GENCĂRĂU, ADRIAN CHIRCU, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009, 517 p.

Volumul *Limba română – abordări tradiţionale şi moderne* reuneşte comunicările susţinute în cadrul Colocviului internaţional cu acelaşi nume, organizat de Catedra de limbă română şi de Departamentul de limbă, cultură şi civilizaţie românească, la Facultatea de Litere a Universităţii „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca, în 19 şi 20 octombrie 2007.

Participanţii la Colocviu, reprezentanţi ai universităţilor româneşti din Bucureşti, Cluj-Napoca, Iaşi, Timişoara, Craiova, Sibiu, Piteşti, Alba-Iulia, Baia Mare, ai institutelor de lingvistică ale Academiei Române, dar şi ai universităţilor şi centrelor de cercetare a limbii române din Franţa, Italia, Germania, Olanda, Cehia, Polonia, Ucraina, Ungaria, au abordat, din perspectivă tradiţională şi modernă, o problematică foarte vastă, aducând în discuţie aspecte ce ţin de nivelul morfologic şi sintactic al limbii, probleme de lexic şi semantică, precum şi probleme de predare a limbii române în medii interne şi externe. Contribuţiile lor apar grupate în acest volum în şase capitole, ce redau fidel cele şase secţiuni ale colocviului:

I. *Structura gramaticală a limbii române*
II. *Structura lexico-semantică şi fonetică a limbii române*
III. *Limba română în context romanic şi european*
IV. *Perspective diacronice şi diatopice asupra limbii române*
V. *Abordări moderne în studiul limbii române*
VI. *Însuşirea limbii române (medii interne/medii externe)*

Aceste şase capitole sunt precedate de *Comunicări în plen*, parte ce reuneşte trei lucrări prezentate la deschiderea Colocviului de prof. univ. dr. Luisa Valmarin (Università degli Studi di Roma, La Sapienza), prof. univ. dr. G. G. Neamţu (Facultatea de Litere, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca) şi prof. univ. dr. drhc Rudolf Windisch (Universität Rostock).

Prima dintre aceste comunicări, *Contribuţia lui G. I. Ascoli la studiul lingvisticii româneşti în Italia* (Luisa Valmarin) este o cercetare sistematică a studiilor publicate de lingvistul italian, cercetare ce are un dublu scop: pe de-o parte, identificarea locului pe care îl ocupă românistica în cadrul intereselor lui Ascoli, iar pe de altă parte, sublinierea contribuţiilor substanţiale pe care acesta le aduce în domeniul lingvisticii româneşti. Analiza lucrărilor sale decelează o serie de astfel de contribuţii, dintre care amintim: elaborarea primului studiu comparativ între un idiom din aria italiană şi limba română, elaborarea unui prim studiu comparat de dialectologie română, prin continua comparare pe care o instituie între istroromână, dacoromână şi macedoromână şi identificarea unor trăsături (declinarea sufixată, evoluţia grupului *ct* > *pt*, rotacizarea etc.) ce deosebesc limba română de celelalte limbi romanice. Lucrările supuse analizei subliniază cu claritate faptul că limba română a reprezentat un instrument preţios pentru studiul comparativ realizat de Ascoli, nu numai în câmpul dialectologiei, ci şi în acela mai general al fonologiei şi al indoeuropenisticii. Astfel, pasiunea lingvistului pentru studiul limbii române, concretizată în observaţiile sale originale şi valide, din punct de vedere ştiinţific, a contribuit substanţial, conchide doamna Valmarin, la răspândirea lingvisticii române în Italia.

Obiectivul celui de-al doilea studiu cuprins în volum, *Mijloace de marcare în expresie a înţelesului categorial în română* (G. G. Neamţu) este acela de a identifica şi de a clasifica segmentele de expresie care redau sensul categorial în limba română. Pornind de la distincţia coşeriană *sens lexical* vs *sens categorial*, sunt identificate, pentru fiecare clasă de cuvinte, următoarele mijloace de expresie:

– în cazul cuvintelor categorematice, sensul categorial este conţinut în radical sau în cuvântul însuşi;

– în cazul cuvintelor lexematice, acelaşi sens trebuie căutat nu doar în radical, ci şi în flectiv

Indicatorii înţelesurilor categoriale de natură flectivală, proprii cuvintelor lexematice, sunt grupaţi în trei mari clase:

(1) *Categorizatori* sau, altfel spus, toate *sufixele* specializate pe tipuri de sensuri categoriale, adică pe părţi de vorbire: *-ime* (*mulţime*) pentru substantive, *-aş* (*drăgălaş*) pentru adjective;

(2) *Convertorii* sau mijloace de realizare a conversiunii. Din punctul de vedere al realizării în expresie, *conversiunea* este de două feluri: *marcată* şi *nemarcată*. Conversiunea marcată se subdivide, la rândul ei, în funcţie de natura convertorului, în *conversiune progresivă*, realizată cu *convertori pozitivi*, dintre care cel mai important este *articolul* (= convertor substantival) şi *conversiune regresivă* sau prin scădere (proprie „transformării" pronumelor în adjective pronominale), realizată prin *convertori negativi* precum: articolele definite enclitice (*-l*, *-a*, *-i*, *-le*) prezente în corpul fonetic al unor pronume nehotărâte şi negative, dar absente din cel al adjectivelor pronominale corespondente (*altul/alt*, *unul/un*, *niciunul/niciun*) sau particula deictică *-a* prezentă în finala unor pronume apersonale, dar absentă la adjectivele pronominale corespondente (*acesta/acest*, *unora/unor*). Conversiunea nemarcată, rezultat exclusiv al relaţiilor interlexematice, operează cu *convertori zero* şi caracterizează conversiunea adjectivului în adverb de mod (*băiatul frumos/cântă frumos*), pe cea a supinului în substantiv (*la cules mere/la cules de mere*) şi pe cea a participiului în adjectiv (*roman citit/om citit*).

(3) *Segmente flectivale*, adică segmente de expresie prin care se materializează categorii gramaticale actualizate/actualizabile. De exemplu, flectivul substantival actualizează categoria numărului, a cazului şi a determinării, cel pronominal (de tip desinenţă) actualizează categorii de gen, număr şi caz, iar flectivul verbal redă modul şi timpul (prin sufix), numărul şi persoana (prin desinenţă).

Lucrarea care încheie seria *Comunicărilor în plen*, *Giambattista Vico (1668-1744) şi începuturile pragmaticii* (Rudolf Windisch) ia în discuţie rolul pe care l-a avut G. Vico în dezvoltarea ştiinţelor limbajului şi contribuţia sa la dezvoltarea unei discipline ale cărei metode şi a cărei autonomie s-au cristalizat mult după epoca sa: pragmatica. Lucrarea filosofului italian, *Scienza Nuova*, oferă o perspectivă inedită asupra originii şi dezvoltării etapizate a limbilor şi avansează ideea conform căreia vorbirea nu preexistă scrierii, ci ele sunt simultane, idee preluată şi valorificată ulterior de Jacques Derrida. Prin intermediul lucrării sale, el pune bazele unei noi ştiinţe pe care Benedetto Croce, analizându-i opera, o numeşte *filosofia spiritului estetic*. Reflecţiile lui Vico referitoare la limbaj, dar în special cele referitoare la limbajul oamenilor primitivi (care nu produc niciun act de vorbire, ci doar gesturi neînsoţite de sunete ale limbii) sunt considerate a fi o etapă premergătoare a unui concept cheie al pragmaticii (lingvistice) actuale, respectiv *teoria actelor de vorbire* (Searle). Intuiţia sa referitoare la un limbaj al gesturilor îl determină pe Rudolf Windisch să îl încadreze în rândul precursorilor pragmaticii moderne.

Primul capitol al volumului, *Structura gramaticală a limbii române*, este alcătuit dintr-o serie de articole cu o tematică diversă, dar cu o constantă cvasicomună – poziţia GALR 2005 în raport cu problemele discutate. Astfel, verbului şi caracteristicii sale – predicativitatea – îi sunt dedicate un număr de trei lucrări ce discută pe marginea unor chestiuni precum: nevoia renunţării la distincţia *a fi predicativ* vs *a fi copulativ*, categoria impersonalului în limba română actuală, noua tipologie a predicatului introdusă de GALR 2005. La fel de bine reprezentate sunt însă şi pronumele şi adjectivul pronominal, părţi de vorbire ce ridică anumite probleme ce ţin fie de încadrarea morfosintactică a pronumelor posesive semiindependente, fie de caracteristicile morfosintactice ale reflexivelor, fie de proprietăţile sintactice şi discursive (diferite) ale adjectivelor pronominale posesive *al meu* şi *meu*, proprietăţi ce determină încadrarea lor, după modelul altor limbi romanice, în forme pronominale slabe (*meu*) şi forme pronominale forte (*al meu*). Funcţiile sintactice ale construcţiilor prepoziţionale,

necesitatea redefinirii clasei sintactice a adjectivului, analizarea diverselor interpretări ale circumstanţialelor cumulative, opozitive şi exceptive şi argumentarea prezenţei în limba română a unei declinări mixte (analitice şi sintetice) se adaugă la cele menţionate mai sus, contribuind la crearea unei imagini de structură compozită, încărcată însă de conţinut ideatic, a acestui capitol.

Lucrările cuprinse în secţiunea *Structura lexico-semantică şi fonetică a limbii române* dezbat, în principal, problema adaptării împrumuturilor lexicale. În acest sens sunt analizate anglicismele, insistându-se atât asupra impactului lor asupra sistemului lexico-semantic al limbii, cât şi asupra originii latine sau romanice a cuvintelor englezeşti din ediţia a doua a DOOM. Se discută, de asemenea, pe marginea gloselor, mijloace importante de pătrundere şi punere în circulaţie a neologismelor, analizându-se tipologia acestora atât în dicţionarele actuale cât şi în unele cărţi medicinale scrise sau traduse de reprezentanţii Şcolii Ardelene. Tot din acest punct de vedere, sunt analizate şi consecinţele lexicale ale contactului lingvistic româno-maghiar, subliniindu-se gradualitatea procesului de adaptare a termenilor maghiari la sistemul limbii române. În strânsă legătură cu această problemă a adaptării termenilor, dar, de această dată, a termenilor din interiorul aceleiaşi limbi, este discuţia pe marginea rolului jucat de ghilimele în marcarea sensurilor „deviate” ale termenilor tehnico-ştiinţifici pătrunşi în limbajul comun. O altă parte a articolelor subsumate acestui capitol se focalizează asupra unor aspecte ce ţin de mijloacele de îmbogăţire a vocabularului. Aceste lucrări tratează subiecte precum: productivitatea derivatelor prefixale cu prefixul *euro-*, aspecte semantice ale derivatelor deverbale în *-tor*/*-toare* sau inventarul mijloacelor de îmbogăţire a vocabularului prezente în opera lui Gabriel Liiceanu (studiu de caz). Tot în cadrul acestui capitol sunt discutate probleme ce ţin de categoriile lexico-semantice ale vocabularului, clasele lexicale după criteriul lexico-intenţional cu referire specială la argoul elevilor, ansamblul termenilor utilizaţi pentru exprimarea emoţiilor, cu insistenţă asupra ansamblului *bucurie*, aşa cum se configurează acesta în *Lexiconul de la Buda*, şi, nu în ultimul rând, tendinţele de modernizare ale cercetării lexicografice româneşti, concretizate în apariţia în format electronic al DLR şi a unei baze lexicale informatizate ce cuprinde derivatele în *-ime* şi *-işte*.

Sub titlul *Limba română în context romanic şi european* sunt reunite articole al căror obiect de cercetare este constituit de contactele interlingvistice româno-franceze/spaniole/ucrainene/polone/ruseşti/cehe. Aceste raporturi lingvistice sunt analizate din mai multe perspective:

– a influenţei pe care limba română o exercită asupra celorlalte limbi, influenţă a cărui rezultat se traduce prin prezenţa, în limba ucraineană, a unui număr mare de cuvinte româneşti, unele dintre ele cu o vechime remarcabilă, fapt dovedit de dicţionarele etimologice ale acestei limbi;

– a influenţelor exercitate de celelalte limbi asupra limbii române, atât la nivel lexical (influenţa limbii franceze asupra lexicului românesc este exemplificată pe *Disionăraşul românesc de cuvinte tehnice şi altele greu de înţeles* al lui Teodor Stamati), cât şi la nivel gramatical (influenţele externe contribuind la îmbogăţirea şi, implicit, la diversificarea adverbului românesc);

– a studiului contrastiv, care relevă o serie de aspecte de ordin lexical (frazeologismele româneşti în raport cu cele ruseşti, lexemele *sâmbătă* şi *duminică* în română şi polonă, conceptualizarea lui *Dumnezeu* în română, spaniolă şi cehă), de ordin morfologic (definirea modului verbal prin raportare la gramaticile limbilor romanice) sau ce ţin de topica structurilor realizate prin coordonare joncţională în limba română şi în limba rusă;

– a activităţilor de promovare a românisticii în medii neromanice, cu referire specială la contribuţia lui Ivan Şarovolskyi la dezvoltarea limbii române în Ucraina.

Pentru investigarea terminologiei păstoritului din graiurile dacoromâne sudice, a lexicului maramureşean, în vederea stabilirii gradului său de conservatorism, a *Manuscrisului 45*, o copie după textul revizuit al *Vechiului Testament* tradus de Nicolae Milescu Spătarul sau pentru investigarea fenomenului polinomiei şi a cauzelor prin care se explică abundenţa terminologică referitoare la numele de ţări se recurge la studiul diacronic. Dar, unele aspecte diacronice şi diatopice sunt analizate dintr-o perspectivă inedită, respectiv cea modernă, pragmatică sau integralistă. Astfel, cercetarea tipurilor de deixis în textul dialectal întregeşte argumentaţia cu privire la rolul conversaţiei spontane în surprinderea aspectelor de limbă vorbită, în cadrul investigaţiilor dialectale sau abordarea dihotomiei coşeriene *normă/sistem/vorbire* conduce la identificarea factorilor ce diferenţiază extensiile favorizate de sistem, de deviaţiile raportate la uzul cotidian al limbii. Toate aceste teme de cercetare fac obiectul studiilor încadrate în secţiunea *Perspective diacronice şi diatopice asupra limbii române*.

Lucrările subsumate capitolului *Abordări moderne în studiul limbii române* tratează, în mare parte din perspectivă pragmatică, teme precum: relaţia dintre modalizare şi principiul politeţii în limba română literară şi în limba vorbită, caracteristicile discursului literar contemporan, egocentrismul discursiv, strategiile discursului politic, expresia textuală a eului, ipostazele contextualizării ca modalitate de raportare a anumitor componente ale unui mesaj la situaţia de comunicare, conectorul pragmatic neconcluziv *deci* în limba română actuală, integratorii enunţiativi, bilingvismul şi influenţa sa asupra teoriei traducerilor şi, nu în ultimul rând, tipologia verbală a limbii române, stabilită în raport cu modelul avansat de Leonard Talmy, model ce clasifică limbile, în funcţie de criteriul mişcării, în limbi satelitare şi limbi verbale.

Ultimul capitol, dedicat *Însuşirii limbii române în medii interne şi externe*, semnalează, pe de-o parte, progresele făcute în acest domeniu, respectiv apariţia *Cadrului European Comun de Referinţă*, document ce standardizează procesul de predare/învăţare/evaluare a limbilor străine şi care oferă, în premieră pentru limba română, o descriere sumară a tuturor celor şase niveluri de limbă, dar, pe de altă pare, atrage atenţia asupra dificultăţilor cu care se confruntă limba română în ipostaza sa de limbă străină, respectiv: inexistenţa unor descrieri detaliate pentru fiecare nivel în parte, lipsa de manuale şi de teste de evaluare care să respecte indicaţiile din *Paşaportul lingvistic european*, lipsa unei evaluări diferenţiate pe aptitudini, inexistenţa unui document oficial care să stabilească numărul de ore necesare pentru predare/învăţarea conţinuturilor specifice fiecărui nivel etc.

Valoarea volumului *Limba română – abordări tradiţionale şi moderne* rezidă, pe de-o parte, în acurateţea ştiinţifică, iar, pe de altă parte, în diversitatea tematică a lucrărilor care îl alcătuiesc, trăsături ce îi conferă acestuia statutul de ghid valoros pentru cititorii avizaţi şi de instrument de lucru util cercetătorilor din diverse domenii al ştiinţelor limbajului.

CRISTINA CORCHEŞ
Universitatea „Babeş-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

Limba de lemn în presă. Coordonator: ILIE RAD, Bucureşti, Editura Tritonic, 2009, 366 p.

Apariţia la sfârşitul anului 2009, la editura Tritonic din Bucureşti, a cărţii *Limba de lemn în presă*, 366 p., coordonator Ilie Rad, prof. dr. la Universitatea „Babeş-Bolyai”, Facultatea de Ştiinţe Politice, Administrative şi ale Comunicării, constituie un eveniment editorial ce nu poate trece neobservat. În primul rând, fiindcă lucrarea înmănunchează unele din studiile susţinute la „Al VII-lea Simpozion naţional de jurnalism, cu participare internaţională, *Limba de lemn în presă – ieri şi azi* -” , Cluj-Napoca, 24-25 octombrie 2008, de către „unii dintre cei mai importanţi lingvişti români ai momentului […], scriitori şi jurnalişti cunoscuţi […], critici şi istorici literari […], cadre didactice sau cercetători […], precum şi profesorii spanioli Miguel Catalan şi Luis Veres” (*Prefaţă*, p. 9-10). În al doilea rând, importanţa cărţii constă în faptul că dezbate, teoretic şi practic, situaţia de stereotipie a limbajului, cunoscută sub sintagma „limbă de lemn”.

Ce este această limbă?, când şi unde a apărut?, în ce domenii şi în ce fel s-a manifestat?, dacă mai dăinuie şi astăzi? etc., sunt aspecte pe care le găsim nuanţate şi exemplificate în filele cărţii de faţă.

Fenomenul ca atare a fost prefigurat încă de la mijlocul secolului al XX-lea de către scriitorul englez George Orwell, în romanele *Animal farm*, London, 1945 (în româneşte: *Ferma animalelor*. Traducere de Mihnea Gafiţa, Iaşi, Editura Polirom, 2002), şi *1984*, London, 1949 (în româneşte: *O mie nouă sute optzeci şi patru*. Traducere de Mihnea Gafiţa, Bucureşti, Editura Univers, 1991). Lingvistic, manifestarea a fost cercetată abia în ultimele decenii ale secolului trecut. Sintagma „limbă de lemn” îi aparţine scriitoarei franceze Françoise Thom, care, în anul 1987, a publicat la Paris, la